

בין מעצמות למיליציות: עיראק רוצה להישאר נייטרלית אך הולכת ומסתבכת

written by אלי קלוטשטיין | 26.03.2026

רבות ממדינות האזור מצאו את עצמן אחרי פרוץ המלחמה באיראן בליבו של שדה הקרב. קשה לומר שהן הופתעו מהמלחמה, אך העובדה שהן ניצבו לפתע במוקד העניינים והיקף הנזק שנגרם להן אולי לא היו משהו שהן שקלו מראש. אך ממשלות אחרות במזרח התיכון מצאו את עצמן במצב מוזר עוד יותר, כאשר מצד אחד הן מנסות לשמר את ריבונותן ואף לטפח את יחסיהן עם האמריקנים, ומצד שני מתמודדות עם דריסת רגל משמעותית של האיראנים בתוך שטחן [?] ולבסוף הבינו שהשלוחות הפרו-שיעיות גוררות אותן למלחמה.

כזה למשל הוא המצב של לבנון, כידוע, שהפרוקסי האיראני שגדל בתוכה, חיזבאללה, משך אותה בעל כורחה לעימות עם צה"ל. סוריה, מנגד, הצליחה לפני המלחמה להכחיד את הנוכחות האיראנית, ולכן היא נותרה מחוץ למעגל הקרבות. ההימור שלה לדבוק במערב ובארה"ב, ובמקביל להפנות עורף לטהרן, השתלם היטב. עד השלב הנוכחי, לפחות, היא לא ספגה כמעט טילים, ומנגד לא נקלעה למלחמה שאינה מעוניינת בה.

מדינה אחרת שכן נלכדה בסבך האינטרסים האזורי היא עיראק, שעוד לפני המלחמה מצאה את עצמה קרועה בין ארה"ב לאיראן. בחודשים שקדמו למתקפה בסוף פברואר זה בא לידי ביטוי בצעדים סותרים ומביכים של הממשלה בבגדד כלפי הפרוקסי של טהרן, כאשר חיזבאללה והחות'ים הוכרזו על ידי העיראקים כארגון טרור [?] ומיד לאחר מכן, עם היוודע הדבר והכעס מצד איראן, בוטלה ההכרזה הזו. כעת הדילמה של בגדד מכרעת הרבה יותר: האם תבחר לצדד באמריקנים או ברפובליקה האסלאמית, וכיצד תתערב במלחמה הזאת, אם בכלל?

כמו תמיד, העיראקים [?] ששבעו די והותר מלחמות, שינויי שלטון וכאוס בשנים האחרונות [?] מנסים לשחק על כל הצדדים, בלי לבחור באמת באף אחד. אלא שבאותה מידה הם גם נפגעים משני הצדדים, וסופגים אש מכל עבר. הבחירה לא לבחור היא גם סוג של בחירה.

עוד לפני החיסול של מנהיג איראן עלי ח'מינאי ב-28 בפברואר נקלעה עיראק למבוי סתום בזירה הפוליטית. ברקע איומים אמריקניים מפני צירוף מיליציות פרו-איראניות או אנשיהן בקואליציה החדשה, היא לא הצליחה להתקדם ולהגיע להכרעה על ראש ממשלה חדש. כאשר הועלה שמו של נורי אל-מאלקי, איש המקורב לטהרן, כמועמד לתפקיד, האמריקנים הגיבו בזעם והציבו אולטימטום לבגדד. לפי שעה נראה שהוא ירד מהפרק, אך שום דבר לא סגור. אף שם אחר גם לא עלה בינתיים מחדש כחלופה למנהיג המדינה, ומוחמד שיעא א-סודאני ממשיך לשלוט שם כראש ממשלת מעבר.

האמריקנים גם הזהירו את המיליציות מראש שאם יתערבו במלחמה עם איראן הן יספגו אש

עוצמתית, וההתרעה הזאת הועברה היטב לבגדד. זה לא עזר: הממשלה העיראקית ראתה בחוסר אונים כיצד המיליציות גוררות אותה למלחמה, והיא לא יכולה הייתה לעשות דבר נגד זה. בשליחותה של טהרן החלו המיליציות תוקפות בטילים וכטב"מים מטרות ואינטרסים אמריקניים ומערביים, ובתגובה ישראל וארה"ב פגעו במטות ובבסיסים שלהן בתוך עיראק עצמה. בתווך, בגדד ניצבה חסרת אונים, ולא הצליחה לעשות דבר.

הנה רשימה של אירועים בזירה העיראקית רק בשבוע האחרון: תקיפה איראנית על נציגות ארה"ב במחוז הכורדי בארביל וגם על שדה התעופה שם; ירי של שבע רקטות לפחות מאזור מוסול לעבר בסיס אמריקני לשעבר בסוריה; פגיעת כטב"מ של אחת המיליציות במטה ארגון מודיעין לאומי בבגדד, שהביאה גם למותו של קצין; יש כמובן גם עוד.

בימים האחרונים נדמה שהעניינים קצת יוצאים משליטה, וגם מאבק הכוחות הפנימי בתוך עיראק נכנס לתמונה. הבוץ שהיא שוקעת בו רק הולך ומעמיק, ובעתיד אין לדעת מה תהיה אחריתה של המדינה.

שוגים באשליות

יש כמה תחומים שבהם השפיעה המלחמה קשות על עיראק, מה שהביא אותה להצטער על עצם פתיחתה. הראשון שבהם הוא הממד הכלכלי: זמן קצר לאחר התקיפה על שדה הגז פארס, הגדול בעולם, הפסיקה הזרמת הגז מאיראן לעיראק, ואיימה להשבית את כל משק האנרגיה במדינה. בגדד תלויה מאוד בייבוא אנרגיה, ובעבר גם הסתמכה על הזרמת נפט מאיראן [2] עד שארה"ב הפסיקה את מתן הפטורים לעיראק לרכישת נפט כזה, בשל העיצומים הבינלאומיים.

יתרה מכך, הממשלה בבגדד לא השכילה [2] בדומה למדינות רבות אחרות באזור, אגב [2] לגוון את מקורות התקציב שלה, וכ-90 אחוז מההכנסות העיראקיות מקורן בייצוא נפט. ערב המלחמה מכרה עיראק כ-3.3 מיליון חביות נפט ביום, וכולן כמעט עברו דרך מצרי הורמוז. מאז תחילת המלחמה ירד שיעור החביות שהצליחה לייצא בחדות, אולי אפילו רק לכשליש. אומנם רק אתמול אמר שר החוץ האיראני עבאס עראקצ'י שאיראן תתיר לעיראק להעביר בבטחה נפט דרך המצרים, אבל צריך עוד לראות אם אכן כך יהיה.

כך גם לגבי צינור הנפט מהאזור הכורדי, שיוצא מהעיר כירכוכ, שהושבת במשך שנתיים וחצי בשל סכסוכים בין הממשל המרכזי לממשל באוטונומיה הכורדית. רק התערבות אמריקנית השבוע אפשרה להחזיר להפעיל אותו בצורה משמעותית יותר, אך גם דרכו עוברות רק כ-200 אלף חביות נפט ביום [2] כ-6 אחוזים בלבד מהייצוא העיראקי לפני המלחמה.

לקשיים הכלכליים יש השפעה מיידית: המשק העיראקי שברירי במיוחד אחרי שנות המלחמה הארוכות, וכל זעזוע כזה פוגע בו מאוד. השכר של עובדי המגזר הציבורי מצוי בסכנה על רקע המשבר הנוכחי, שכן כבר לפני המלחמה הוא נגס ברוב ההכנסות של המדינה. המשמעות [2] אגב, גם כאן בדומה למה שמתחולל בלבנון [2] היא שלמשל לא בהכרח יכולה הממשלה לשלם בזמן את

השכר של עובדיה, כולל אנשי הצבא. לא פלא שאולי הם יפזלו לארגונים מתחרים כגון המיליציות.

יש למלחמה כמובן גם השפעות צבאיות על עיראק. היא מותקפת משלל כיוונים, והמרחב האווירי שלה כנראה מנוצל לגיחות אוויריות נגד איראן. יש תיעודים ברורים מאוד של מטוסים אמריקניים מרחפים בשמי המדינה ותוקפים ריכוזים של המיליציות. עיראק גם גובלת באיראן, טורקיה, סוריה וערב הסעודית² והטילים מתעופפים להם מסביבה בכל כיוון.

השבוע היא גם נגררה לקרבות בצורה שונה משציפתה: מיליציות איראניות, ככל הנראה, שיגרו שבע רקטות מאזור מוסול לעבר בסיס אמריקני לשעבר במחוז חסקה שבסוריה, שעות אחדות לאחר שהרשויות בסוריה הודיעו על מעצרים של פעילים מתא המשתייך ל"כוחות הגיוס העממי" מעיראק, ששהו בסוריה. לא ידוע על נפגעים בתקרית, אולם דמשק הגיבה בחריפות לשיגור הרקטות. היא הודיעה כי תגן על גבולה ותייצר הרתעה מפני כל מתקפה אפשרית, ועיראק החלה לחשוש מפני חזית נוספת. לא פלא, אם כן, שהיא מיהרה להגיב בזריזות ולבצע מעצרים³ ראשונים מאז תחילת המלחמה⁴ של ארבעה חשודים במעשה.

אבל נזק רב נגרם לבגדד גם בזירה הפוליטית והמדינית. כמדינה שמנסה תמיד לשמור על איזון בין מזרח למערב, בין ארה"ב לאיראן, ככל שעובר הזמן היא יותר ויותר מתקשה להישאר נייטרלית בסכסוך, מבלי להעדיף צד אחד על השני. בה בעת, הממשלה העיראקית מאוד מנסה גם כעת לעשות זאת.

הנה למשל אירוע שהתרחש רק השבוע: בעוד שבתקשורת המערבית ניתן דגש לעובדה שבגדד זימנה אתמול את האחראי על השגרירות האמריקנית בעיר לשיחת נזיפה אחרי המתקפות במדינה, לא מספיק הוזכרה העובדה שגם השגריר האיראני זומן לשיחה זהה. משרד החוץ קרא לשניהם ומסר להם "מכתבים רשמיים של מחאה בעניין המתקפות על עיראק", והדגיש את הצורך לשמור על יחסי מאוזנים באזור ובעולם, ולמנוע מאיראן "להיגרר לתוך הסכסוך".

מועצת הביטחון של עיראק, שנועדה השבוע גם היא לאחר מתקפות על המיליציות הפרו-איראניות ועל כוחות כורדיים מצד טהרן, הורתה לנציגיה להגיש תלונה למועצת הביטחון של האו"ם נגד ארה"ב ואיראן בגין מתקפות אלה. היא גם הסמיכה את כל כוחות הביטחון במדינה, כולל "כוחות הגיוס העממיים", להגיב בהגנה עצמית נגד כל ניסיון פגיעה בהם, ולא משנה מהיכן יגיע.

אך המצב הפוליטי של עיראק כה סבוך, עד שכל תנועה וטלטלה מנוצלות על ידי אחד הצדדים כדי לנסות להשיג יתרון בזירה הפנימית. כך למשל, מיד עם פתיחת המלחמה דווח כי חיילי נאט"ו פונו מעיראק לאיטליה, אף שבגדד הייתה אחד המאחזים העיקריים שלהם באזור המזרח התיכון. לא עבר זמן רב, וא-סודאני הבטיח כי אחד האינטרסים שלו הוא להאיץ את יציאתה מהמדינה של הקואליציה שמובילה ארה"ב במלחמה נגד דאע"ש בעיראק. הכוח אמור היה לצאת עד ספטמבר, וראש הממשלה מנסה להקדים את לוח הזמנים.

בריאיון לעיתון איטלקי השבוע הוא הסביר כי יש בכך יתרונות רבים: "ברגע שלא יהיו עוד לוחמים זרים על אדמה עיראקית, יהיה לנו קל הרבה יותר לפרק את המיליציות החמושות", הוא הפליג בדמיונו. הנימוק של א-סודאני, שאינו אדם תמים, הוא שהנוכחות האמריקנית היא זו שנותנת תירוץ למיליציות להמשיך להחזיק בנשקן ולא להתפרק ממנו ולהעבירו לידי המדינה. זו נקודת מחלוקת עיקרית בין הממשלה לראשי התנועות הפרו-איראניות בשנים האחרונות, אך סביר להניח שגם א-סודאני יודע שאין בכך ממש.

כשם שחיזבאללה לא התפרק מנשקו אפילו כשישראל לא שלטה באף שטח בלבנון, וכשם שהחות'ים השתלטו על תימן בלי קשר לארה"ב או לישראל, כך גם המיליציות שמממנות איראן בעיראק לא מתכוונות פשוט להניח את נשקן. התירוץ האמריקני טוב ויפה כרגע, אבל כשלא יהיה בו שימוש ימצאו המיליציות סיבה אחרת. ממילא, א-סודאני פשוט מסרב להתמודד עם האמת הפשוטה: אין לממשלה בראשותו שום סיכוי לפרק את המיליציות מנשקן, ואין לו יכולת לעשות זאת בכוח. בהיעדר חלופה מציאותית, אם כן, קל לו יותר פשוט לדמיין.

המיליציות מצידן גם לא שוקדות על השמרים. גדודי חיזבאללה, מהארגונים העוצמתיים יותר מתוכן, הצהירו כי לא יקבלו כל נוכחות אמריקנית על אדמת עיראק, ואף ניסו למנוף את המצב לתועלתם הפוליטית: לא תוקם אף ממשלה חדשה בבגדד אלא אם תפעל תחת "ההתנגדות האסלאמית", הודיעו הגדודים, במה שמסתמן כניסיון של כפיית מסגרת פוליטית חדשה בעיראק בעידוד איראני.

ראש הממשלה לא אוהב את ההתפתחויות האחרונות, אבל הוא עומד חסר אונים. כל שנותר לו לעשות הוא להתריע מפני פעולות שיפוררו לחלוטין את המרקם המדינתי של עיראק. אחרי שהכטב"מ של המיליציות פגע בשבת במתקן המודיעיני בבגדד והביא למותו של קצין שם, א-סודאני פרסם הודעה נזעמת במיוחד ואמר כי מדובר ב"פעולה פחדנית". הוא קרא לכל הסיעות במדינה לצאת "בבירור ובכנות" נגד המתקפה על מוסדות מדינתיים ² וכיוון לכך במיוחד נגד המיליציות, שלא אמרו דבר על האירוע עד אותו רגע. בנוסף ציין ראש הממשלה כי מי שיפעל נגד מוסדות המדינה, "מהמר על עתידה של עיראק".

פיקוד איראני ישיר

עוד בימיה הראשונים של המלחמה קרא ראש ממשלת עיראק לדו-שיח לפתרון הסכסוך בין ארה"ב לאיראן, וביקש למנוע הסלמה. הדברים שלו שיקפו את החשש בבגדד מהיקלעות לעימות אזורי שהוא לא באמת יכול היה להרשות לעצמו לקחת בו חלק. אך כאשר המיליציות פתחו באש על אינטרסים אמריקניים עם תחילת המלחמה, הן לא התייעצו עם הממשלה בבגדד, ולא ביקשו את רשותה. הן לא יצאו על כך בהצהרה גלויה, ולא שיתפו פעולה עם הרשויות בעיראק. המצב הזה ממילא משקף את מאזן הכוחות האמיתי בעיראק, כמו גם את הכוח האמיתי שמניע רבים מהתהליכים שמתרחשים בה.

אולי רק כדי לא להיראות כמי שאינם שולטים בעניינים, החליטו בהנהגה העיראקית על יישור

קו. כאמור, המועצה לביטחון לאומי בבגדד, בראשות ראש הממשלה א-סודאני, התכנסה שלוש פעמים והכריזה על מתן אישור ל"כוחות הגיוס העממי" בפרט, אך גם לגורמים אחרים במדינה (בכל זאת, שומרים על איזון) לנקוט באמצעים להגנה עצמית נגד כל מתקפה עליהם. הכינוס נעשה בתגובה למתקפה על מטה של המיליציות השיעיות, שבהן נהרגו גם קצינים בכירים, ועוד מתקפה על כוחות הפשמרגה הכורדיים שגבתה את חייהם של שישה לוחמים.

איך כל זה קרה? איך איבדה א-סודאני את השליטה במדינתו במהירות כל כך גדולה, ואיך עברו החלטות ריבוניות לידי ארגוני פרוקסי של טהרן? כבר שנים מחמשת איראן את המיליציות במדינה השכנה, בונה להן תשתיות ושדרת פיקוד, ושולחת את אנשי "כוח קודס" של משמרות המהפכה כדי לאמן אותן ולפקד עליהן. זמן רב הממשלה בבגדד, שעסוקה בבעיות הישרדותיות עמוקות, דוחה את הטיפול והעימות במיליציות פעילות בין היתר בשל חשש ממלחמה פנימית של השיעים או מפרוץ מהומות מגזריות במדינה פעילה ולא כופה את מרותה עליהן.

אחרי כניסתו המחודשת של דונלד טראמפ לבית הלבן בינואר שעבר, החל הממשל הרפובליקני ללחוץ על בגדד לרסן את המיליציות ביתר שאת. עוד לפני כן העבירה ישראל מסרים ברורים לבגדד שהיא עשויה לתקוף את המיליציות אם ימשיכו לשגר כטב"מים לעברה, והן אכן הודיעו על הפסקת אש חד-צדדית בתום 2024, במקביל לסיום הקרבות בלבנון.

אך טראמפ דרש גם את הפירוק ממשק של המיליציות, ושלח את אנשיו להזהיר את הממשלה בעיראק שלא תשלב אותן במוסדות השלטון. למרות אולי הרצון הטוב של א-סודאני ואנשיו (אם יש כזה בכלל), ועל אף המילים המנומסות, דבר לא נעשה.

בתקשורת הערבית דווח כיצד איראן שיגרה את אנשיה מיד בתחילת המלחמה להניע את המיליציות לפעולה, וכך גררה את עיראק למלחמה. אף שלאחר חיסול ח'מינאי נותק הקשר היומיום עם המיליציות, כבר לאחר יומיים הגיעו אנשי "כוח קודס" לבגדד וחידשו את הפעילות שלהם מולן. הם הקימו פיקוד משותף של משמרות המהפכה במקום, הקימו חדר מבצעים עיקרי וחלופי, ובנו את התוכניות להשתלבות בקרבות.

כאשר הבכירים במיליציות ניסו לברר מה המטרה שאיראן מכווניה אותם כלפיה, הם נענו שההנהגה מתמקדת במטרות אמריקניות, וכי היא מגייסת לשם כך את כל הכוחות שטיפחה במשך שנים. אנשי משמרות המהפכה פיקחו אישית על המתקפות, בעזרת יועצים שכבר התגוררו בעיראק, וניסו לפענח המקומיים בתקשורת פעילותם "לזרוע אי יציבות ומהומות במדינות שמארחות חיילים אמריקנים, ולבסס את השפעתה של איראן בעיראק". בין היתר הקימו אנשי "כוח קודס" גם חדר פיקוד חלופי, למקרה שבטהרן כבר לא יוכלו לתפקד. עם זאת, הפעילות שלהם בעיר נחשפה, ורבים מהם הותקפו בידי האמריקנים וישראל.

בכלל, עיר הבירה העיראקית הפכה מאז תחילת המלחמה לזירת מאבק מודיעינית, ובתקשורת הערבית דווח כי שני הצדדים לסכסוך הפעילו בה אמצעים שונים ומשונים. גם חלק מהמטרות שהותקפו שייכות למטות מודיעין של המיליציות וגם של עיראק עצמה. כעת חוששים בבגדד

שככל שתימשך המלחמה, כך יהיה יותר ויותר קשה למנוע מהמיליציות להטיל את כל מה שיש להן למערכה. איראן וארה"ב סוף-סוף פתחו במלחמה שעליה דובר זמן רב, והעיראקים נתקעו באמצע. איך יימלטו מהמלכודת הזאת? אין להם שום מושג.

פורסם במקור ראשון, בתאריך 26 במרץ, 2026.

*הדעות המובעות בפרסומי מכון משגב הן על דעת המחברים בלבד.